

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Θ.Ε. Β.1 «Μπορούν οι άνθρωποι να εικονίζουν τον Θεό;»

[2ο δίωρο: ..... / ... / 2016]

Θ.Ε. Β.1 «Μπορούν οι άνθρωποι να εικονίζουν τον Θεό;»

II. Η απεικόνιση του Θεού στον Χριστιανισμό

A. Ο κίνδυνος των ειδώλων στην Καινή Διαθήκη

α. Α΄ Ιω 5, 21 - Διάβασε το παρακάτω κείμενο και προσπάθησε να εξηγήσεις γιατί ο Ιησούς Χριστός είναι το κριτήριο για τη διάκριση του αληθινού θεού από τα είδωλα.

πρωτότυπο	μετάφραση
<p>²⁰ οἶδαμεν δὲ ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦκει καὶ δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινόν· καὶ ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ζωὴ αἰώνιος. ²¹ Τεκνία, φυλάξατε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ειδώλων· ἀμήν.</p>	<p>²⁰ Ξέρουμε πως ο Υιός του Θεού ήρθε και μας έδωσε την πνευματική δύναμη για να γνωρίσουμε τον αληθινό Θεό. Είμαστε ενωμένοι με τον αληθινό Θεό μέσω του Υιού του, του Ιησού Χριστού. Αυτός είναι ο αληθινός Θεός, αυτός είναι η αιώνια ζωή. ²¹ Παιδιά μου, φυλαχτείτε από τους ψεύτικους θεούς. Αμήν.</p>

.....
.....
.....

B. Οι πρώτες εικόνες της Εκκλησίας

α. Η χειροποίητη εικόνα του Χριστού στον βασιλιά της Έδεσσας Άβγαρο

«Ο βασιλιάς της Έδεσσας, Άβγαρος, ήταν λεπρός. Άκουσε για τα θαύματα του Χριστού και έστειλε προς Αυτόν τον αρχειοφύλακά του, Ανανία, με επιστολές στις οποίες παρακαλούσε τον Χριστό να πάει στην Έδεσσα να τον θεραπεύσει. Ο Ανανίας ήταν ζωγράφος, γι' αυτό ο Άβγαρος τον επιφόρτισε να φτιάξει το πορτραίτο του Σωτήρα σε περίπτωση που ο Χριστός αρνιόταν να πάει. Ο Ανανίας βρήκε τον Χριστό περιτοιχισμένο από ένα μεγάλο πλήθος και δεν μπορούσε να τον πλησιάσει. Γι' αυτό ανέβηκε σ' ένα βράχο από όπου μπορούσε να τον βλέπει καλύτερα. Προσπάθησε να φτιάξει ένα πορτραίτο του Σωτήρα, αλλά δεν μπορούσε «εξ αιτίας της απεριγράπτης δόξας του προσώπου Του, το οποίο άλλαζε συνεχώς μορφή». Βλέποντας ο Χριστός ότι ο Ανανίας ήθελε να φτιάξει το πορτραίτο Του, ζήτησε νερό, νίφτηκε, σκούπισε το πρόσωπο Του σ' ένα κομμάτι λινό ύφασμα, και τα χαρακτηριστικά του έμειναν αποτυπωμένα σ' αυτό το λινό ύφασμα. Είναι γι' αυτό που η εικόνα αυτή είναι επίσης γνωστή με το όνομα Μανδήλιον». [Μηναίο Αυγούστου]

β. Οι πρώτες εικόνες της Παναγίας από τον ευαγγελιστή Λουκά. Δομήνικου Θεοτοκόπουλου- Artful thinking,

Μοτίβο έντεχνου συλλογισμού «Βλέπω, σκέφτομαι, αναρωτιέμαι». Υπάρχουν τρία βασικά ερωτήματα για αυτό το μοτίβο:

1. Τι βλέπεις;

.....
 .....
 .....

2. Τι σκέφτεσαι γι' αυτό που βλέπεις;

.....
 .....
 .....

3. Τι είναι αυτό που σε κάνει να αναρωτιέσαι;

.....
 .....
 .....

γ. Πρωτοχριστιανικά εικονίδια και χαράξεις - Παρουσίαση. Καταγράψτε τα σύμβολα που βλέπετε και την ερμηνεία / σημασία τους:

	σύμβολα	ερμηνεία / σημασία
		
		
		
		

Γ.Εικονομαχία: Οι πιστοί ερίζουν για τις εικόνες: Εικονόφιλοι και εικονομάχοι

α. Μια ιστορία από την Αίγυπτο του 3ου μ.Χ. αιώνα για τον μοναχό Σαραπίωνα

Ο μοναχός Σαραπίων έπεσε στην κακοδοξία των
άνθρωπομορφιτών»,
οι οποίοι εθεωρούντο από τον κύκλο του Ωριγένη
«άπλοϊκοί, τραχεῖς καὶ ἀγροῖκοι μοναχοί». Η
“κακοδοξία” των ανθρωπομορφιτών συνίστατο στο ότι
συνήθιζαν

κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς νὰ θέτουν μπροστά [στο νοῦ] τους μιὰ ἀνθρωπομορφική εἰκόνα τοῦ Θεοῦ». «Γιὰ νὰ συγκεντρώσουν, δηλαδή, τὴν προσοχή τους στὴν προσευχή καὶ νὰ γνωρίζουν “ποιὸν λατρεύουν”, χρησιμοποιοῦσαν μιὰ νοερὴ εἰκόνα τοῦ κατὰ σάρκα Χριστοῦ», πράγμα πὸ κατὰ τὸν Ωριγένη «ἦταν ἓνα ἀτελὲς προστάδιο, πὸ ἔπρεπε νὰ ξεπεραστεῖ, γιὰ νὰ ὀδηγηθεῖ ὁ νοῦς, καθαρὸς ἀπὸ “εἰκόνες”, στὴν “πνευματικὴ θεωρία” τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ.» Ο Ωριγένης αρνούνταν νὰ δεχθεῖ ὅτι ἡ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ἀφορᾷ καὶ τὸ σῶμα. Ἐτσι περιορίζε τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ μόνο στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Πράγμα πὸ σημαίνει, ὅτι κάθε «εἰκόνα» τοῦ σαρκωμένου Χριστοῦ πρέπει νὰ παραμεριστεῖ σὲ αὐτὴν τὴν πορεία τῆς πνευματικῆς ἀνάβασης.

Σε αὐτὴν τὴν τάση φαίνεται πὸς ἀντέδρασαν οἱ ἀνθρωπομορφίτες. Αὐτὸ πὸ κατ' οὐσίαν συνέβαινε στὴν αἰγυπτιακὴ ἔρημο, ἦταν «μία “κίνηση ἀντίστασης” τῶν “ἀπλοϊκῶν” ἀνθρωπομορφιτῶν μοναχῶν, μία σύγκρουση μεταξὺ τῆς “λαϊκῆς πίστεως” καὶ τῆς “ἀκαδημαϊκῆς θεολογίας”. Αὐτὴ ἢ ἔντα ση καὶ διαμάχη στὴν ἔρημο δὲν ἦταν ἀπλῶς μία σύγκρουση μεταξὺ τῶν “ἀγραμμάτων” καὶ τῶν “μορφωμένων”. Ἦταν ἢ σύγκρουση μεταξὺ δύο θεολογικῶν παραδόσεων καὶ μία σύγκρουση πνευματικῶν ἀντιλήψεων: τοῦ εὐαγγελικοῦ ρεαλισμοῦ καὶ τοῦ ὠριγενιστικοῦ συμβολισμοῦ.»

Ο μοναχός Σαραπίων με τα πολλά, ἐπέισθη νὰ εγκαταλείψει τὶς “κακόδοξες” συνήθειές του στὴν λατρεία «καὶ ἢ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, πὸς συνήθιζε νὰ θέτει μπροστά του κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν καρδιά του. Ἀπελπισμένος τότε ὁ Σαραπίων, ἔπεσε μὲ τὸ πρόσωπο κατὰ γῆς καὶ ἔκλαιγε μὲ λυγμοὺς στενάζοντας: «Μοῦ πῆραν τὸν Θεό μου! καὶ τώρα δὲν ἔχω ἀπὸ ποιὸν νὰ κρατηθῶ· ποιὸν νὰ λατρεύω, σὲ ποιὸν νὰ προσέυχομαι, δὲν ξέρω...»

[Περὶ προσευχῆς, τοῦ Ἰωάννη Κασσιανού, 10ῃ διάλεξι]

β. Η βασίλισσα Θεοδώρα καὶ τὰ νινία της^[1]

«Ἐνας περιθωριακὸς καὶ ἀνάπηρος [γελωτοποιός], ὀνόματι Δένδεις, εἰσχώρησε στὸν κοιτῶνα τῆς Αὐγούστας καὶ τὴν βρῆκε νὰ κρατεῖ στὴν ἀγκαλιά

της τις ιερές εικόνες. Όταν τις είδε ο τρελός, έρωτησε τί πράγματα είναι αυτά, και άρκετά πλησιάζοντας κατάλαβε. Και ή βασίλισσα άπάντησε, μιλώντας έτσι στα χωριάτικα: τὰ καλά μου τὰ νινία είναι αυτά, πού πολύ τὰ αγαπῶ!»

[Χρονογραφία, Ιωάννη Σκυλίτση]

Υ.

Εικονόφιλοι	εικονομάχοι
 <p>«Στα παλιά τα χρόνια ο Θεός, ο ασώματος και απεριγράφτος, δεν αναπαριστανόταν καθόλου. Τώρα όμως που εμφανίστηκε με σάρκα ο Θεός και έζησε ανάμεσα στους ανθρώπους, ζωγραφίζω την εικόνα του Θεού που μπορεί να γίνει ορατή (τον Ιησού). Δε λατρεύω την ύλη (από μόνη της), αλλά το Δημιουργό της ύλης. Αυτόν που για χάρη μου έγινε ύλη και καταδέχτηκε να κατοικήσει στην ύλη, που μέσω της ύλης κατεργάστηκε τη σωτηρία μου. Δε θα πάψω να σέβομαι την ύλη (την αγιασμένη με τη σάρκωση του Κυρίου) που έγινε αιτία της σωτηρίας μου.»</p> <p>(Ιωάννη Δαμασκηνού, «Προς τους διαβάλλοντες τας αγίας εικόνες» 1, 16 PG 94, 1245A).</p>	<p>«Οι εικόνες αναπληρώνουν τα είδωλα και άρα αυτοί που τις προσκυνούν είναι ειδωλολάτρες [...]. Όμως δεν πρέπει να προσκυνούμε κατασκευάσματα των ανθρώπινων χεριών και κάθε είδους ομοίωμα [...]. Πληροφόρησέ με ποιος μας κληροδότησε αυτή την παράδοση, δηλαδή να σεβόμαστε και να προσκυνούμε κατασκευάσματα χεριών, ενώ ο Θεός απαγορεύει την προσκύνηση, και εγώ θα συμφωνήσω ότι αυτό είναι νόμος του Θεού.»</p> <p>(Από επιστολή του Λέοντος Γ' στον πάπα Γρηγόριο Β', Travaux et memoires 3, 1968, 279)</p>

δ. Κυριακή της Ορθοδοξίας: Η γιορτή της αναστήλωσης των εικόνων

Στη Σύνοδο του 843, στην Κωνσταντινούπολη, καθιερώθηκε η Κυριακή της Ορθοδοξίας ως επίσημη εορτή για την αναστήλωση των εικόνων. Από τότε, την πρώτη Κυριακή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής στο τέλος της Θείας Λειτουργίας διαβάζεται η απόφαση της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου («Συνοδικό»). Προσκυνοούνται και περιφέρονται οι εικόνες στο ναό, δοξάζεται ο Τριαδικός Θεός και εκφράζεται η ενότητα των ορθόδοξων χριστιανών.

ε. Ζ' Οικουμενική Σύνοδος (Συνοδικόν)

«Πιστεύουμε, όπως είδαν στα οράματά τους οι προφήτες, όπως δίδαξαν οι απόστολοι, όπως παρέλαβε την πίστη η Εκκλησία και οι διδάσκαλοί της τη διατύπωσαν, όπως συμφώνησαν οι Εκκλησίες της οικουμένης, όπως έλαμψε η θεία χάρη, όπως έχει αποδειχτεί η αλήθεια και φύγει το ψέμα, όπως η σοφία με παρρησία ομολόγησε και ο Χριστός βράβευσε· έτσι σκεφτόμαστε, και μιλάμε, έτσι

κηρύσσουμε το Χριστό, τον αληθινό Θεό μας και τα έργα των αγίων του τιμώντας τους με λόγια, με συγγραφές, με σκέψεις, με πνευματικές θυσίες. με ναούς, με εικονίσματα. Το Χριστό προσκυνούμε και σεβόμαστε, επειδή είναι Θεός και Δεσπότης, τους αγίους τιμούμε, επειδή είναι πραγματικοί υπηρέτες του κοινού Δεσπότη απονέμοντάς τους σχετική προσκύνηση (όχι λατρεία).»

Απόσπασμα από το Συνοδικό της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου

στ. «Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου», Απολυτίκιο της Κυριακής της Ορθοδοξίας - Διδάσκοντας μέσω της τέχνης. Μοτίβο έντεχνου συλλογισμού «**ακούγοντας 2 x 5**».

πρωτότυπο	μετάφραση
<p>Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου προσκυνούμεν Ἀγαθέ, αἰτούμενοι συγχώρησιν τῶν πταισμάτων ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός· βουλήσει γὰρ ἠυδόκησας σαρκὶ ἀνελθεῖν ἐν τῷ Σταυρῷ, ἵνα ῥύσῃ οὖς ἔπλασας ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ· ὅθεν εὐχαρίστως βοῶμέν σοι· Χαρᾶς ἐπλήρωσας τὰ πάντα, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, παραγενόμενος εἰς τὸ σῶσαι τὸν Κόσμον.</p>	<p>Τὴν ἀμόλυπτη εἰκόνα σου προσκυνούμε, ἀγαθέ, ζητώντας να μας συγχωρήσεις για τα πταίσματά μας, Χριστέ και Θεέ· γιατί με τη θέλησή σου καταδέχτηκες να ανεβείς στο Σταυρό, για να λυτρώσεις ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ ἐχθροῦ (διαβόλου) αὐτοὺς που ἐπλασες· γι' αὐτὸ εὐχαρίστως σου φωνάζουμε: γέμισες τὰ πάντα χαρὰ εσύ, που εἶσαι ὁ Σωτήρας μας, ἀφού γι' αὐτὸ ἦρθες, για να σώσεις τὸν κόσμο.</p>
5	5
<p>Ποιο είναι το βασικό αίσθημα των πιστών που κυριαρχεί στο τροπάριο; ....</p>	

ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

α. Διάβασε ξανά όλα τα κείμενα της ενότητας «Γ. Εικονομαχία: Οι πιστοί ερίζουν για τις εικόνες: Εικονόφιλοι και εικονομάχοι» και προσπάθησε να γράψεις τα βασικά επιχειρήματα των εικονόφιλων και των εικονομάχων.

β. Ποια νομίζεις πως ήταν η μεγαλύτερη και πιο θετική συνέπεια από την επικράτηση των εικόνων τόσο για την χριστιανική εκκλησία όσο και για τον πολιτισμό;

_____

^[1] Είναι αυτή που τον Μάρτιο του 843 θα συγκαλέσει σύνοδο στην Κωνσταντινούπολη με θέμα την αναστήλωση των ιερών εικόνων, αφού προηγουμένως εκθρόνισε τον εικονομάχο πατριάρχη Ιωάννη Ζ΄ Γραμματικό (837-843) και εγκατέστησε στον πατριαρχικό θρόνο τον Μεθόδιο (843-847). Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο ιστορικογράφος Κωνσταντίνος Μαννασής (Χρονική Σύνοψις, στ. 4909), η Θεοδώρα «τὴν ἄκανθαν ἀνέσπασεν τῆς εἰκονομαχίας», επαναφέροντας έτσι την ειρήνη στους κόλπους της Εκκλησίας.